

Intervista ma' Mikiel Ċiangura

Jagħmel l-Intervista is-Sur Tony Galea

Fl-okkażjoni tat-Tmenin Anniversarju kien xieraq li ssir intervista ma' personagg' li għandu storja sabiha u twila x'jgħidilna. Dan il-personagg' huwa Mikiel Ċiangura. Ser nibda l-intervista billi nistaqsih x'jaf fuq il-Monsinjur De Piro, li kien il-fundatur tal-Banda San Ġuzepp ta'

Għajnsielem. X'tgħidilna fuqu Mikiel?

Kont tifel fl-istitut ta' Għajnsielem, dhalt hemm bejn wiehed u iehor fl-1926. Meta dhalt, it-tfal żdiedu, tant hu hekk li jien kont numru sbatax u wara kien hemm iktar. Fl-istitut ta' Għajnsielem, Monsinjur De Piro kien ihobb jiġi daqs darba fix-xahar. Huwa kien bniedem serju, pero' kull darba li kien jiġi kien iġib miegħu xi helu u kien iqassmu lill-istess tfal. Minhabba f'hekk ahna konna miġbudin lej. Qisu kull darba li kien jiġi kien idum daqqa jumejn u xi drabi anke tlett ijiem. Jien kont nghinu l-quddiesa u fis-sajf kont immur miegħu x-xatt l-ahmar. Fil-fatt darba hadni miegħu u qalli biex noqgħodu naqilgħu l-artikli. Meta l-Monsinjur illarga f'it ipprovajt immis waħda ma' halqi, malli missejtha ma xufftejja tgħid xi hruq hassejt. De Piro induna u staqsieni kontx missejt xi waħda. Meta sar jaf qalli, dak mhux hekk, issa nsajruhom imbagħad tara t-tjubija tiegħu.

Il-Monsinjur De Piro ma kienx dejjem fl-istitut. Għidtilna li kien jiġi darba fix-xahar. Allura dak iż-żmien min kien jiehu hsieb l-istitut?

Kienu jiġu l-qassisin ta' San Pawl, Dun Mikiel u Fra Ruzar, dawk kienu qassis u fra.

Bejn wiehed u iehor xi kemm kontu tfal dak iż-żmien fl-istitut? U int kont wiehed min ta' l-ewwel?

U kemm seta kien hemm, jien bhalma għedtlek, jien kont numru sbatax imma tlieta u għoxrin dejjem kien hemm. Jien kont min ta' l-ewwel. L-istitut infetaħ fl-1925 u fl-1926 mort jien.

Mikiel il-Mosinjur De Piro kif kien għieħ il-hsieb biex

jarma banda meta biss kellu bejn tlettax u sbatax il-tifel, għax banda ta' tlettax jew sbatax ahna illum ma nafux bihom.

Il-hsieb li kellu li jarma l-banda u meta rmajniha qisu konna għaxra, tista tara mir-ritratt li għad hemm il-Kazin tal-banda. Issa kullma baqa' minnhom dawk huma tnejn, jien u wiehed min-Nadur Pietru. Dak kien idoqq ukoll. L- iktar li konna ndoqq fil-fiera ta' l-orfn, darba konna morna ndoqqu Savina meta kienu għabu l-qniepen, u s-surmast kien Mikieli Farrugia, imma qablu kellna lis-surmast Ġuzepp Muscat Azzopardi dak li kien dejjem il-kunvent, għex hawnhekk ukoll. Dak kien surmast l-istitut ta' San Ġuzepp tal-Hamrun Malta, imbagħad kien jiġi għandna wkoll. Meta konna ndoqqu, bandisti dan kien iġib mill-istitut ta' San Ġuzepp mhux barranin, barranin hadd.

Meta kontu taġhmlu servizz kemm kontu tkunu bandisti? Oh! Bandisti kemm konna nkunu, dejjem konna nkunu tletin, kien iġib mill-istitut, għax il-banda ta' l-istitut ta' San Ġuzepp tal-Hamrun kienet armata tajjeb u kull min kien ikun hemm b'zonn iġibhom.

U kif kien għamel il-Monsinjur De Piro biex akkwista l-istrumenti?

L-istrumenti naturalment kien jixtrihom hu. Tinsix li De Piro kien jista', għax Nikolas De Piro kien baruni.

Ghedna li int kont wiehed min ta' l-ewwel, xi strument kont idoqq Mikiel? Imbagħad bdilt għal xi haġa ohra?

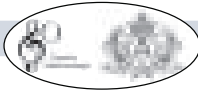
Għall-ewwel kont indoqq il-kornu. Komplejt kurunetta u spicċajt biha.

Jien bdejt bil-kurunetta u issa ndoqq il-baxx, ma nafux biex ha nispiċċa għadni. Ghedna wkoll li tal-post kontu tkunu għaxar bandisti, voldieri dejjem kien iġib għoxrin bandist mill-istitut ta' San Ġuzepp ta' Malta. Mill-baned ta' Ghawdex ma kontu għgħibu xejn?

Lill-hadd. U dak iż-żmien ta' l-Istella u ta' l-Ljun biss kienu jeżistu .

Ghedna li l-ewwel surmast kien Ġuzeppi Muscat Azzopardi, allura dan kien jgħallimkom il-muzika

u l-istrument hu?

Kien jagħmilna l-kunċerti, imma mbagħad per eżempju kien jgħallimna ċerti programmi żgħar, bhala mużika. Hu stess kien jgħallim il-mużika u s-surmast kien jiġi jagħmel il-kunċerti.

Is-surmast kien Mikiel Farruġġia? Il-propju surmast?

Iva Farruġġia kien is-surmast tal-banda. Dak li jiġi missier Ġuzeppi.

Alla jahfrilhom kollha. Fl-istitut ta' San Ġuzepp intkom kontu titgħallmu l-iskola? U x' kontu titgħallmu?

Iva. Jien kont nitgħallim is-sengħa ta' hajjat, u l-monsinjur tant kien jinteressa ruħu fit-tagħlim tat-tfal, li lili meta rani rrid nitgħallim saħansitra hadni l-istitut ta' San Ġuzepp Malta. Jidher li De Piro kien qed jipprova jdahħalni anke fil-kumpanija li hu kien waqaf, fil-fatt kien għamilli proposta li jien mill-ewwel aċċettajt, tant hu hekk illi mort l-oratorju ta' Birkirkara mal-aspiranti u għamilt xahrejn. Wara dan iż-żmien rajt illi dik ma kienix hajti u ergajt mort San Ġuzepp tal-Hamrun biex inkompli s-sengħa. De Piro kien ihajjarni għal mas-soċjeta' iżda qatt ma issikkani. Għalkemm induna li jien ma kontx għal mas-soċjeta' xorta wahda baqa' jgħinnu. Mal-hajjat kien hemm anke mastrudaxxa u skarpan biex jgħallmu lit-tfal. De Piro kien ihabbrek hafna għat-tagħlim tas-snajjja fl-istitut. Għall-iskola kien ikun hemm Dun Mikiel, li kien jgħallim lit-tfal matul il-gurnata u fil-ghaxija kien imur ċertu Ġuzeppi Sciortino. It-tgħallim kien isir kuljum fl-istitut u kienu jitgħallmu l-Ingliż, il-Malti u s-somom.

Mikiel tista' tgħidilna xi haġa fuq Ġuzeppi Sciortino?

Dan kien qabbdu Dun Mikiel biex jiġi jgħallimna l-iskola, u kien joqħod hawn ma' missieru Pawlu Sciortino li kellu l-pompa tal-petrol u anke kellu l-hanut fejn kien hemm ir-Royal Lady u Ġuzeppi t-tifel tiegħu kien jiġi jgħallimna l-iskola.

Mikiel, konna qegħdin indoqqu San Lawrenz u kont maġenb Wenzu tiegħek u għaddejna minn triq jisimha Triq Ciangura, din għandha xi konnessjoni magħkom? Safejn naf jien ma nafx, imma jekk inkun naf xi haġa nfittixha.

Tista' tgħidilna xi haġa dwar l-ikel, l-ilbies u l-hajja ta' go l-istitut?

Għall-ikel u l-ilbies konna qegħdin sewwa, bhala kok kien hemm ċertu Wenzu. De Piro kien jieħu hsieb fl-interess tal-ghixien tagħna, kien anke dahħlilna l-uniformi, anke meta konna mmorru fl-irħula għall-karita' konna mmorru bl-uniformi, allura meta kienu jindunaw bina n-nies kienu jagħtuna l-ghajjnuna, ċertament li ż-żmienijiet kienu differenti milllum għal kullhadd.

Mela nistgħu nġidni Mikiel li kontu komduti fl-istitut dak iż-żmien. Naturalment dak iż-żmien il-banda kienet ta' l-istitut, allura l-kunċerti kienu jsiru go l-istitut? U kemm il-darba kontu tagħmlu kunċert?

Iva. Kien jiġi darba fil-ġimgħa Mikieli, u meta ma kienx imur għalih il-karozzin ma kienx jiġi u kunċert ma kienx isir.

Kellna bżonn il-bandisti jkunu kollha bhalek. Ta' min isemmi li Mikiel tant kien hajjat tajjeb li hu kien għamel il-pavaljuni ta' fuq il-Hamri. Mikiel

x'tista tgħidilna fuq dawk?

Dak kien hemm Ġuzeppi tar-raġel u kien qalli biex naghmlu l-pavaljuni u għedtlu nrranga kollox tibżax u meta kont inkun frank kont immur għandu, infassal u kien hemm Lela tiegħu u t-tfal tiegħu jgħinnu wkoll għax wahdek ma tagħmel xejn u konna għamilnihom kollha, imbagħad kont għamilt ghoxrin bandalora, u għadhom kollha hemm. L-ahħar darba ma nafx lil min għidt u għidtlu dawk kif ma għadkomx tarmawhom? Kollha bid-disinn, u d-disinn tagħhom mhux pittura, imma drapp fuq drapp. Dak kien hemm wiehed dilettant ta' dawn l-affarijiet u għidtlu aqtagħli karta strazza, per eżempju l-Litanija tal-Madonna kienet kollox drapp, pittura xejn. Kont għamilt dak l-armar tal-pjazza, sitt bandalori kien pingħom Dun Mikiel Apap u kien qalli Pawlu Zerafa biex inhithomlu. Għandu jkun għadhom hemm dawk il-bandalori, sitta kbar.

Issa barra minhekk int kemm domt l-istitut?

Kelli qisu sbatax-il sena meta hriġt.

Allura meta hriġt qbadt xi xogħol hawn fir-

rahal?

Iva, kont qbadt xogħol bhala kok fl-istitut stess.

Mikiel jien niftakrek kont taħdem Chambray, x'tista' tgħidilna fuq dak iż-żmien.

Chambray kont dhalt fl-1941, jien kont naħdem Malta, imbagħad bdiet il-gwerra mbagħad kont ġejt l'hawn u dhalt Chambray.

Dak iż-żmien ma kienx għadu sptar bhallma nafuh ahna, x'kien dak iż-żmien Chambray?

Meta dhalt jien kien diġa' sptar għax kien infetħ sptar fl-1933.

Ovvjament f'din it-tahdita rridu nġidni xi haġa fuq il-banda, allura x'rabta kellu l-Monsinjur De Piro mal-banda San Ġuzepp?

Qabel l-1928 Monsinjur De Piro beda l-banda ta' San Ġuzepp u fil-fatt bdiet iddoqq dik is-sena. Meta kien imur l-istitut kien ihobb jieħu xi istrument miegħu kull darba. Kien ilu jahseb u jipprepara. Għall-bidu kien ġab lis-surmast tal-banda San Ġuzepp ta' Malta, fi zmienu l-banda kienet magħmula minn tfal biss. Kienu jdoqqu generalment fl-istitut, speċjalment fil-fiera li kienu jagħmlu biex idahħlu l-ghajjnuna għall-istitut. Pero' daqqejna wkoll fl-okkazjoni ta' meta ġabu l-qniepen ta' Santa Savina tar-Rabat Għawdex. Il-Monsinjur kien jinteressa ruħu hafna fil-banda, kieku ma kienx hu ma kienx ikun hawn banda Għajnsielem li ġejja minn dik

li waqqaf hu fl-istitut. Naf li De Piro ried li jibni istitut kbir u l-gvern kien tah biċċa art hdejn l-istitut il-qadim. Din l-art kienet għand ċertu wiehed bidwi Karmnu, iżda dan ma riedx jitlaq din l-art min idejh u kien sar hafna tgergir minhabba f'hekk. Jien inqis li l-Monsinjur De Piro qaddis, filfatt nitolbu kulljum, għax ma nista' ninsieh qatt. Kont għadni l-istitut meta miet De Piro u mort għall-funeral flimkien ma' tfal l-oħra Malta. Niftakar li kien hemm hafna nies, fosthom hafna kbarat, niftakar ukoll li haduh l-Addolorata.

Propjament Monsinjur De Piro mill-liema rahal kien?

Mir-Rabat ta' Malta. Kellu xi 56 jew 57 sena meta miet. Miet fid-Duluri, ha sehem fil-purċissjoni l-Hamrun, hassu hażin x'hin kien ser jagħti l-barka u miet.

Mela nistgħu nġid li l-Monsinjur De Piro ddedika hajtu għall-istitut.

Dażgur, għall-istitut u għall-kumpanija, għax dik is-sena li miet kien bid-disinn li jmur l-Abbissinja, għax kellu brother hemm li kien il-missjoni.

Milli nista' nifhem jien, dan il-Monsinjur De Piro anke kien johroġ il-flus minn butu biex iżzomm l-istitut, hekk jew mhux hekk? Jiġifieri kien jgħin hafna lill-istitut?

Hekk hu. Veru li dawn l-affarijiet mhux ser tkun tafhom għax hu ma kienx joqgħod illablab.

L-istitut ta' San Ġuzepp, dak minn dejjem kien kif nafuh ahna illum?

Jien ma niftakarx kif kien qabel, imma dak kien tal-militar, dak il hafna kien barracks tas-soldati.

Barra li l-Monsinjur De Piro waqqaf l-istitut ta' San Ġuzepp, waqqaf ukoll il-Brothers tal-MSSP li l-kunvent tagħhom jinstab ir-Rabat ta' l-Imdina u li dawn il-brothers jinsabu imxerrdin madwar id-dinja, fost postijiet oħrajn jinsabu ġol-Awstralja, il-Canada u l-Peru, x'tgħidilna fuqhom dawn Mikiel?

Dak li nista' nġid fuqhom hu li qegħdin jagħmlu hafna ġid u naf wiehed minnhom li kien qiegħed id-dar tiegħu, il-kunvent dahlu fuqu, u qatluh. Kien jismu Dun Gorg.

Konna qedin nġid li Monsinjur De Piro kien dedikat biex jibda jew jifforma x'istitut. Beda l-istitut ta' San Ġuzepp, ifforma dawn il-patrijiet tal-MSSP, x'iktar kien jagħmel u jivvinta dan il-Monsinjur De Piro?

Kellu l-istitut ta' San Ġuzepp tal-Hamrun ukoll.

X'edikazzjoni kellkom fi żmienek lejn il-banda? Kien ikun hemm skużi, per eżempju, jien illum ma niflahx indoqq, jew ma nistax niġi?

Ma stajniex naghmlu dawk l-iskużi, għax jekk bandist kien ikun ma jiflahx kulhadd kien ikun jaf għax konna nġix ma' xulxin.

Fiz-żmien li l-Monsinjur De Piro ma kienx ikun hawn, min kien jiehu hsiebkom?

Kien hemm Dun Mikiel u Fra Rużar, tnejn. Kienu mill-istitut ta' San Ġuzepp tal-Hamrun.

Mikiel għedna li l-Monsinjur De Piro ddedika hajtu għall-istitut u għall-għaqda tal-MSSP, naf jiena personali li huma parti kbira mill-knisja fl-Awstralja. Bħallma għedna, forsi li ma kienx hu kieku ma għandniex il-banda, kien bidu veru sod, allavolja l-banda waqfet għal xi żmien. X'sena kienet meta waqfet il-banda?

Meta bdiet il-gwerra.

Nirringrazzjaw lis-Sur Ġuzeppi Attard tal-buzaqq li reġa' bdiha fl-1966.

Meta miet Monsinjur De Piro l-istitut waqa' f'idejn l-isqof ta' Ghawdex, allura mbagħad kien ġie Dun Ġuzepp Galea Rapa.

Dun Ġuzepp kien kompli bil-banda?

Kien kompli u kienu jiġu tfal mimn ta' l-azzjoni kattolika jdoqqu wkoll.

Mela fi żmienek tfal min barra l-istitut ma kienx hemm idoqqu?

Meta kont indoqq jien le, fi żmien De Piro barranin hadd, hlief mill-istitut, imma meta kien hemm Dun Ġuzepp kienu jiġu minn barra. Kien hemm Dun Karm, Menu, Kelinu u konna nofs Ghajnsielem indoqqu fejn xulxin.

Meta ergajna bdejna l-banda fl-1966 kont thajjart terġa' tiġi idoqqu?

Iva.

Mikiel kemm-il surmast tiftakar sakemm domt idoqqu int?

Tlieta. Muscat Azzopardi, Mikieli Farrugia u Ġanni Vella.

Meta kont l-istitut kien hemm xi tfal min Ghajnsielem idoqqu mieghek?

Meta kont l-istitut ma kien hemm hadd. Kont wahdi. Pero' fl-istitut kien hemm tfal minn Ghajnsielem. Kien hemm wiehed li ma nistax ninsieh minn ġo mohħi. Kien jismu Mikieli wkoll, kien idoqq sax.

Mit-tlett surmastrijiet li kont idoqq magħhom għandek xi preferenza għal xi wiehed minnhom?

Mhux għax l-oħrajn ma kienux tajbin, imma jien kelli qalbi marbuta ma' Mikieli. Ma tantx kont nithaddet mas-surmastrijiet l-oħrajn, imma ma' Mikieli kont nithaddet miegħu u Ġanni kien jiċċajta hafna.

Mikiel għandna konnessjoni tajba hafna ma' Mikiel Farrugia, it-tifel tiegħu Ġuzeppi kien surmast tajjeb hafna u ta' kuraġġ kbir biex ha biċċa xogħol bħal dik meta reġa' beda l-banda flimkien ma' Ġuzeppi Attard għax veru għamli sacrifiċju kbir biex reġgħu bdew il-banda. Mikiel mistoqsija ta' l-aħhar, għandek xi marċ preferut u li u l-iktar għal-qalbek?

Iva, dak il-marċ li hu msemmi għalija.

Grazzi Mikiel ta' din it-taħdita li għamilna flimkien u grazzi ta' din il-kwantita' kbira ta' informazzjoni li tajtna.